

موسیقی ژاپن

تجربه‌ی موسیقی، بازنمود فرهنگ

بانی سی. وید

ترجمه‌ی
زینب محفوظی

مؤسسه‌ی فرهنگی - هنری ماهور

تهران، خیابان حقوقی، شماره‌ی ۴۲، طبقه‌ی همکف

کدپستی ۱۶۱۱۹۷۵۵۱۶

تلفن: ۷۷۵۰۲۴۰۰ و ۷۷۶۰۱۰۲۰

www.mahoor.com

info@mahoor.com

موسیقی ژاپن

بانی سی. وید

ترجمه‌ی زینب محفوظی

بازخوانی لیلا رسولی

ناظر ترجمه بابک بویان

عکس روی جلد براداران یوشیدا در حال اجرا در کنسرت.
نوازندگی استادانه‌ی آنها به سبک موسیقی
تسوگاریو سیامین - پاپ (تراک ۱۴ سی‌دی)
از چنان سرعتی برخوردار است که مضراب
در این عکس قابل تشخیص نیست.

چاپ اول ۱۴۰۲

تعداد ۵۰۰ جلد

لیتوگرافی باران

چاپ و صحافی کهنمونی زاده

© حق چاپ محفوظ است.

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۲۸۶۲-۸-۹ ISBN: 978-622-92862-8-9

فهرست

۸	دیباچه
۱۰	پیش‌گفتار
۱۶	فهرست تراک‌های سی‌دی
۲۱	۱. تعاملات بین‌المللی: نگاه رو به غرب
۲۱	پیش‌زمینه
۲۸	«غرب» به ژاپن می‌رود
۳۲	نوین‌گرایی در عصر میجی
۴۰	جنگ جهانی اول و سال‌های پس از آن
۴۷	۲. تعاملات بین‌المللی: نگاه رو به شرق
۴۷	سنت در عصر تحول
۴۸	تعاملات در هزاره‌ی نخست
۵۲	همنوازی گاکاکو در روزگار معاصر
۵۳	هواصداها
۵۷	زه‌صداها
۶۰	پوست‌صداها و یک ساز خودصدا
۶۴	بخش‌های کوبه‌ای در موسیقی گاکاکو
۶۵	ضربه‌ها و توالی‌های آنها
۶۷	الگوهای هماهنگ کوبه‌ای
۷۴	گاکاکو در گذر زمان
۷۹	۳. تمرکز بر داخل و عبور از مرزبندی‌ها
۷۹	ورای آموزش موسیقی کلاسیک
۸۱	فراسوی قصر
۸۵	فراسوی معبد
۹۴	درآمیختن موسیقی محلی و مردم‌پسند
۹۴	تسوگارو سیامیسن
۹۵	سیامیسن
۹۸	گروه‌های هم‌نوازی طبل
۱۰۳	ماتسوری بایاشی

۱۰۸ دنیای کُتو
۱۰۸ کیکو نَساکا و کُتوی بیست سیم
۱۱۲ تِسوکوشی-کُتو
۱۱۲ یاتسوهاشی ریو و «رُکودان»
۱۱۳ ایکوتا کنگیو و یامادا کینگیر
۱۱۴ میچیئو میاگی و شین نیهن اَنگاکو
۱۱۷ موسیقی سنتی برای کُتو
۱۲۲ آهنگسازی معاصر برای کُتو
۱۲۳ از تئاتر تا فیلم
۱۲۶ ۴. بینامتنیت در هنرهای نمایشی
۱۲۶ نمایش نو و آتاکا
۱۲۸ صحنه پردازی
۱۲۹ نمایش‌ها و فضای موسیقایی
۱۶۲ عوامل بازیگری
۱۶۴ حرکت
۱۶۴ نوازنده‌ها و سازها
۱۷۱ تئاتر کابوکی
۱۷۴ از نو تا کابوکی
۱۷۶ کانجینجو
۱۷۷ نوازندگان
۱۸۰ موسیقی
۱۸۸ فیلم مردانی که پا بر دم ببر می‌نهند
۱۹۴ ۵. مدیریت تعاملات بین‌المللی
۱۹۴ استمرار تعاملات
۱۹۹ توجه به شرق
۲۰۳ انواع موسیقی خاص از گوشه و کنار جهان
۲۰۵ جاز و مسئله‌ی اصالت
۲۰۸ هیپ-هاپ در ژاپن
۲۱۱ تداوم توجه به داخل
۲۱۱ سیاست‌های ملی فرهنگی

۲۱۵	پدیده‌ی هم‌سرایی
۲۱۸	موسیقی و رسانه
۲۱۹	موسیقی فیلم
۲۲۰	انکا
۲۲۲	جی-پاپ
۲۲۵	آوازهای تیم
۲۲۶	رشته‌های پیوند با نیویورک
۲۲۸	نیز
۲۳۰	۶. جریان برون‌سوی ژاپن
۲۳۰	جوامع ژاپنی‌های دور از وطن
۲۳۱	کاری‌اکی
۲۳۱	جاز و «ژاپنی بودن»
۲۳۳	گندای انگاکو
۲۳۴	نگرانی مشترک درباره‌ی «ژاپنی بودن»
۲۳۵	بیان «ژاپنی بودن» از منظر زیبایی‌شناسی
۲۴۰	فصل‌ها در موسیقی ژاپنی
۲۴۲	کیکو آبه و ماریمبا
۲۴۴	سخن پایانی
۲۴۵	واژه‌نامه
۲۵۲	مراجع
۲۵۵	منابع

شکل ۱-۴ سیاکوهاتی در چاپ روی لوح چوبی به سبک اوکیو-ئه، از مجموعه‌ی گردآوری‌شده توسط نویسنده. کدانجی ایچیکاوا، هنرپیشه‌ی کابوکی. (چاپ توسط کونیچیکا، انتشار در سال ۱۸۶۴)

در عصر حاضر، این جشنواره به لحاظ جزییات دستخوش دگرگونی‌هایی شده است؛ عموم مردم در مراسم شرکت می‌کنند، غذاهای بین‌المللی صرف می‌شوند، و بیماری مقاربتی که بیش از همه فکرها را درگیر می‌کند، ایدز است. با این وجود، همین که امروزه افراد به منظور نکوداشت فرارسیدن بهار گرد هم می‌آیند، از تداوم پیوندی ناگسستنی با اصول و ریشه‌هاشان حکایت دارد.

خیلی خوش آمدید. خواه دعا‌های شما برای موفقیت در حرفه‌تان باشد، یا برای یک ازدواج پرثمر، یا یک زندگی مشترک سعادت‌مند، یا فرزندان

تعاملات بین‌المللی: نگاه رو به غرب

شکل ۱-۵ نوازندگان شو، هیجیریکی، و ریونکی در حال اجرا در یک مراسم ازدواج در معبد توکیو. (عکس از نویسنده)

سالم، یا وضع حمل آسان، یا سلامتی جسمی، معبد کانامورا پس از گذشت قرن‌ها، همچنان کانون اعتقادات اهالی منطقه محسوب می‌شود. اما چنانچه دعا و نیایش به رسم ژاپنی در آیین شما جایز نیست، چشم‌انتظار کمک‌های سخاوتمندانه‌تان در راستای حمایت از پوشش تسکین آلام بیماران مبتلا به ویروس اچ‌آی‌وی هستیم.

جشن در عصر روز شنبه، با ساخت اشکال نمادین از خمیر برنج آغاز، و سپس با آوازخوانی به سبک کاری‌اکی و صرف غذا دنبال می‌شود. صبح روز بعد مراسم توسط کاهن اعظم، و با مشارکت سران منطقه و دیگر مقامات برگزار می‌شود، و با نوشیدن ساکِه‌ی مقدس، موسوم به اُمیکِی، به پایان می‌رسد. نزدیک ظهر، توجهات معطوف به عبادتگاه‌های سیار (اُمیکِشی) می‌شود، که هر یک مملو از روح کانامورا-ساما، خدای معبد هستند. پس از دعا و طلب برکت، در حالی که هر کدام از این عبادتگاه‌ها، مشابه تخت روان، از قسمت تیرک بلند و بر دوش گرفته شده‌اند، دسته‌ای با شور و حرارت

موسیقی ژاپن

زایدالوصف در همان حوالی به راه می‌افتد. مردان سخت‌کوش و سرحال به منظور ایجاد هماهنگی در حرکت رو به جلوی خود، بانگ «واشی، واشی» سر می‌دهند. انواع خوراکی و نوشیدنی، کاری‌اکی، و رقص، برای پایان جشن این روز، به خوبی تدارک دیده شده است.

همانطور که تا اینجا دیدیم، فرهنگ موسیقایی در ژاپن گلچینی ارزشمند و متنوع، و حاصل بیش از هزار و پانصد سال تعامل با فرهنگ‌هایی خارج از مرزهای این جزیره است. ماهیت این تعامل از طریق فرایند اقتباس، و سپس همگون‌سازی عناصر و مفاهیم بیگانه شکل گرفته است. جمعیت جزایر ژاپن، در مقایسه با کشورهای نظیر ایالات متحده، همواره نسبتاً همگون بوده است؛ تنوع فرهنگی در اغلب کشورها بر اثر پذیرش مهاجر به دست می‌آید، حال آن که تنوع موسیقایی در ژاپن از طریق جستجوی آن در جایی دیگر محقق شده است. این فصل و فصل آینده به طور ویژه به این مبحث اختصاص دارد که موسیقی سایر فرهنگ‌ها چه زمان، چرا، و چگونه جزئی از زندگی ژاپنی شد. این موضوع مجدداً در فصل ۵ مطرح خواهد شد. قضایا به دفعات بازگو می‌شوند؛ اما به جهت درک شرایط و فضای موسیقی در زمان حال، این تکرار ضروری است.

«غرب» به ژاپن می‌رود

(۱۹۴۸)

بانی عزیز،

این هم موضوعی که درباره‌اش کلی با تو صحبت کرده بودم و بالاخره! آن را روی کاغذ آوردم. من و همسرم کریسمس ۱۹۹۶ را به همراه دوستان قدیمی مان، هیرو و یُشیکو در ژاپن گذرانیدیم. آن دو ما را به یک برنامه‌ی موسیقی که به مناسبت کریسمس تدارک دیده شده بود دعوت کردند؛ قرار بود یُشیکو نوازنده‌ی ویلنسل در یک کوارتت زهی باشد. این رویداد، که به نظرم سالیانه است، با مشارکت تعداد زیادی از اجراهای غیرحرفه‌ای، فردی، و گروهی برگزار می‌شود. برنامه‌ی سال ۱۹۹۶ در یک رستوران آلمانی که برای بعدازظهر رزرو

تعاملات بین‌المللی: نگاه رو به غرب

شده بود، برپا شد. این رستوران در همه‌ی فصول، و بخصوص در ایام کریسمس، طوری تزئین می‌شود تا یادآور «منظره‌ی باواریایی روی کارت کریسمس» به همان شکل اصلی‌اش باشد، منظره‌ای که پس از آنکه اولین بار ملکه ویکتوریا باعث ورود یک درخت کاج به قصر شد، همه جا مورد استفاده قرار می‌گیرد. آنجا یک سین وجود دارد که از تمام میزها پیداست و گنجایش ایستادن و آوازخوانی حداکثر ۳۰ نفر را دارد. همه‌ی قطعات تیم کریسمس دارند، اما معلوم است که چند آواز محبوب به دلیل آنکه برای همه آشنا و دوست‌داشتنی هستند، در هر صورت در برنامه گنجانده شده‌اند. موسیقی پچ‌لبل و وردی به هیچ عنوان نادیده گرفته نشدند. کوارتت‌های آرایشگاهی، کوارتت‌های زهی، و گروه‌های پرتعدادی که عملاً انجمن‌های آوازخوانی هستند، آنجا حضور داشتند. حدود پانزده گروه (شاید بالغ بر بیست گروه)، که بسیاری از آنها بیشتر دوران بزرگسالی خود را در کنار هم به آوازخوانی یا نوازندگی مشغول بوده‌اند، ماه‌ها برای این رویداد تمرین می‌کنند. هیچ نوع موسیقی ژاپنی به گوش نمی‌رسید. خیلی بیشتر از صد نفر در این برنامه شرکت می‌کنند؛ دست کم همین تعداد از بستگان و دوستان آنها نیز حضور دارند. همگی پرنشاط و بسیار صمیمی هستند و به جز در مواردی بستگان نزدیکشان، بقیه را حسابی تشویق می‌کنند. در حالی که یُشیکو داشت ویلنسل‌اش را با زحمت به روی صحنه می‌برد، هیرو رو به ما کرد و با صدایی آهسته گفت می‌خواهد به خاطر نوازندگی افتضاح همسرش از ما عذرخواهی کند. البته او بی‌اندازه به همسرش افتخار می‌کرد. یُشیکو بعد از یک اجرای فوق‌العاده برگشت و کنار ما نشست. «خیلی بد اجرا کردم، گند زدم! عذرخواهی می‌کنم که مجبور شدین به اجرای افتضاح من گوش بدین!» و به همین منوال ادامه داد.

آیا لازم است اضافه کنم که کل ماجرا با همخوانی کُرال از سمفنی شماره‌ی ۹ بتّهون [تراک ۴ سی‌دی] توسط همه‌ی حضار به پایان می‌رسد؟ چقدر خوشحال بودم که شعرش را می‌دانستم. همانطور که در جریان هستی، آنها همگی آن را بلدند. بی‌تردید با سبکی منحصر به فرد آشنا

۶. Barbershop quartet

مجموعه‌ی موسیقی جهان درآمدی نوآورانه بر موسیقی جهان است که بررسی می‌کند مردم چگونه در زندگی خود به موسیقی معنا می‌بخشند و از آن بهره می‌برند.

ویراستاران مجموعه: بانی سی، وید و پاتریشیا شیهان کمبل

موسیقی ژاپن یکی از چندین جلد پژوهش موردی است که در کنار کتاب موسیقایی بیاندیشیم، جلد محوری مجموعه‌ی موسیقی جهان، می‌توان از آن بهره برد. کتاب موسیقایی بیاندیشیم با پرداختن به موسیقی فرهنگ‌های گوناگون، چارچوبی برای بررسی دانش عملی موسیقی در سراسر دنیا فراهم می‌آورد. این کتاب زمینه را برای طیف گسترده‌ای از موردپژوهی‌ها که هر یک بر ناحیه‌ی خاصی از دنیا متمرکز است، مهیا می‌سازد. هر یک از این موارد پژوهشی وضعیت موسیقایی معاصر یک ناحیه را نقطه‌ی شروع قرار می‌دهد و به اطلاعات تاریخی و سنت‌ها نیز تا جایی که به حال حاضر مربوط می‌شود می‌پردازد.

موسیقی ژاپن مدرن، کشوری که در آن موسیقی سنتی، غربی، و مردم‌پسند در کنار یکدیگر رشد و رونق می‌یابند، در کتاب موسیقی ژاپن به روشنی معرفی می‌شود. نویسنده، بانی سی، وید، با تکیه بر بیش از چهل سال تجربه، در سرتاسر کتاب و در قطعات منتخب سی‌دی بر سه موضوع تمرکز می‌کند. او مطالب را با کدوکاو در چگونگی تاثیر عمیق تعامل با حوزه‌های فرهنگی، هم در غرب (اروپا و آمریکا) و هم در آسیا (قاره و جزایر)، بر موسیقی در ژاپن آغاز می‌کند. وی در ادامه به تبیین این مسئله می‌پردازد که صنعت بررونق موسیقی مردم‌پسند ژاپن به چه نحو شکلی نوین از یک جنبه‌ی مهم از فرهنگ موسیقایی این کشور به لحاظ تاریخی، یا همان روند تدریجی عمومی‌سازی، نیز محسوب می‌شود. طی این روند، موسیقی یک محل یا گروه سرانجام در اختیار طیف گسترده‌تری از افراد قرار می‌گیرد. خانم وید سپس به سراغ بررسی بینامتنیت در موسیقی ژاپنی می‌رود؛ اینکه مضامین آشنا، اصوات موسیقایی، و ساختارها با گذر زمان به چه ترتیب در سنت‌های گوناگون هنرهای نمایشی ژاپنی تداوم و تغییر یافته‌اند. روایت‌های عینی از اجراها و مصاحبه با هنرمندان مهم و کلیدی، در کنار نمونه‌ها و تصاویر واضح، بر غنای کتاب موسیقی ژاپن می‌افزایند. متن کتاب به همراه یک سی‌دی هشتماد دقیقه‌ای از نمونه‌های موسیقی، حاوی تمرین‌های شنیداری و عملی متعددی است که دانشجویان را به شکلی فعال با موسیقی درگیر می‌کند.

فهرستی از موردپژوهی‌های مجموعه‌ی موسیقی جهان به همراه مطالب آموزشی مربوط به هر یک، در آدرس www.oup.com/us/globalmusic در دسترس است.

درباره‌ی نویسنده

بانی سی، وید استاد موسیقی و دارنده‌ی کرسی گلدمن در مطالعات میان‌رشته‌ای در دانشگاه کالیفرنیا، پرکلی است. او در مقام رئیس انجمن موسیقی‌شناسی قومی مشغول خدمت بوده است. از میان چندین جلد کتاب به قلم خانم وید می‌توان به *نگتمنو: موسیقی برای کنوی ژاپنی* (۱۹۷۶) و *موسیقایی بیاندیشیم: تجربه‌ی موسیقی، بازنمود فرهنگ* (انتشارات دانشگاه آکسفورد، ۲۰۰۴)، جلد محوری مجموعه‌ی موسیقی جهان اشاره نمود.

مؤسسه‌ی فرهنگی-هنری ماهور
Mahoor Institute of Culture and Arts
www.mahoor.com info@mahoor.com

